

การเมืองการปกครอง

รัฐคืออะไร ? มีองค์ประกอบอะไรบ้าง ?

“รัฐ” หมายถึง ชุมชนทางการเมือง หรือเขตการเมืองการปกครองหนึ่งซึ่ง **ต้องมีองค์ประกอบของรัฐ** ได้แก่ ดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย โดยรายละเอียดของแต่ละส่วนคือ

- 1. ดินแดน** เป็นอาณาเขตของรัฐที่สามารถกำหนดขอบเขตได้แน่นอน แต่ไม่จำเป็นต้องมีเขตพื้นที่ติดต่อกันเป็นผืนเดียวกันก็ได้ นับรวมทั้งผืนดิน ผืนน้ำ และน่านฟ้า
- 2. ประชากร** คือ ประชาชนที่อยู่ในรัฐนั้นซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้
 - พลเมือง หมายถึง ประชากรผู้ถือสัญชาติของรัฐนั้น
 - ต่างด้าว หมายถึง ชาวต่างชาติผู้ถือสัญชาติอื่นแต่กำลังพำนักในรัฐนั้นเป็นการชั่วคราว
- 3. รัฐบาล** คือ องค์กรซึ่งทำหน้าที่ใช้อำนาจปกครองเพื่อบริหารรัฐ โดยรัฐบาลนั้นอาจอาศัยความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อให้มีอำนาจในการปกครอง เช่น จากการเลือกตั้ง จากการแต่งตั้ง
- 4. อำนาจอธิปไตย** คือ อำนาจซึ่งแสดงถึงความเป็นเอกราชในตนเองของรัฐนั้น ว่าไม่ได้อยู่ภายใต้การปกครองหรือถูกควบคุมโดยรัฐอื่น ซึ่งอำนาจอธิปไตยนั้นถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในความเป็นรัฐ หากขาดอำนาจอธิปไตยไปจะถือว่าขาดความเป็นรัฐ

รูปแบบของรัฐ

รูปแบบของรัฐ คือ ลักษณะการใช้อำนาจอธิปไตยภายในรัฐ โดยพิจารณาจากจำนวนของรัฐบาลสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

- 1. รัฐเดี่ยว** คือ รัฐที่มีรัฐบาลเพียงรัฐบาลเดียวในการปกครอง มีศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองอยู่แห่งเดียว และประชาชนในรัฐจะอยู่ภายใต้กฎหมายแบบเดียวกัน ประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยวประชาชนมักมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่คล้ายกันจึงทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน

ตัวอย่างประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยว เช่น ไทย ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ฝรั่งเศส สเปน

- 2. รัฐรวม** คือ รัฐที่มีรัฐบาลมากกว่าหนึ่งระดับ ได้แก่ รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่แตกต่างกันไป คือ รัฐบาลกลางจะมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทั้งประเทศ เช่น การต่างประเทศ การเงิน นโยบายระดับชาติ ส่วนรัฐบาลท้องถิ่นจะมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข ประเทศที่เป็นรัฐรวมโดยส่วนมากประชากรมักมีความแตกต่างด้านภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ และมักจะมีพื้นที่ขนาดใหญ่ (แต่ประเทศเล็ก ๆ ก็เป็นรัฐรวมได้เหมือนกัน) จึงต้องมีการจัดการปกครองให้สอดคล้องกับประชากรที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

ตัวอย่างประเทศที่เป็นรัฐรวม เช่น มาเลเซีย อินเดีย สหรัฐอเมริกา เยอรมนี แคนาดา

ประมุขของรัฐ

ประมุขของรัฐ คือ ผู้นำสูงสุดของรัฐที่เป็นสัญลักษณ์ของประเทศโดยอาจมีบทบาททางการเมืองหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครองของรัฐนั้น ๆ โดยทั่วไปแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. **พระมหากษัตริย์เป็นประมุข** ได้ตำแหน่งจากการสืบราชสันตติวงศ์ หรือการแต่งตั้ง มักใช้ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ภายใต้รัฐธรรมนูญ
2. **ประธานาธิบดีเป็นประมุข** เป็นการได้ตำแหน่งมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน หรือโดยสภานิติบัญญัติเห็นชอบ โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญของแต่ละรัฐกำหนด พบได้ทั้งในรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และระบอบเผด็จการ

หัวหน้ารัฐบาล

หัวหน้ารัฐบาล คือ ผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในฝ่ายบริหารของรัฐ ซึ่งตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลจะขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองที่รัฐนั้น ๆ เลือกใช้ เช่น

- **นายกรัฐมนตรี** จะเป็นหัวหน้ารัฐบาลในระบอบการปกครองประชาธิปไตยระบบรัฐสภา หรือ ระบบกึ่งประธานาธิบดี
- **ประธานาธิบดี** จะเป็นหัวหน้ารัฐบาลในระบอบการปกครองประชาธิปไตยระบบประธานาธิบดี

การจัดการระบอบการปกครองในรัฐ

การจัดการระบอบการปกครองในรัฐ คือ ระบบที่รัฐใช้ในการแบ่งและกระจายอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานปกครองภายในประเทศ เพื่อให้การบริหารประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของแต่ละรัฐ ในประเทศไทยมีจัดการระบอบการปกครองออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. **การปกครองส่วนกลาง** มีหน่วยงานหลัก คือ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม โดยมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารประเทศ
 2. **การปกครองส่วนภูมิภาค** เป็นการแบ่งอำนาจการปกครองมาจากส่วนกลาง มีหน่วยงานหลัก คือ จังหวัดและอำเภอ โดยส่วนภูมิภาคจะรับนโยบายจากส่วนกลางไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่
 3. **การปกครองส่วนท้องถิ่น** เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตนเอง โดยสามารถออกกฎหมายและจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนท้องถิ่นเป็นของตนเองได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตกฎหมายหลักของประเทศ
- ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี 5 องค์กร ได้แก่

- กรุงเทพมหานคร
- เมืองพัทยา
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- องค์การบริหารส่วนตำบล
- เทศบาล

รูปแบบการเมืองการปกครองทั่วโลก มีอะไรบ้าง ?

ปัจจุบันการเมืองการปกครองทั่วโลกสามารถแบ่งออก 2 ระบบ คือ ประชาธิปไตยและระบบเผด็จการ ซึ่งทั้งสองระบบมีหลักการและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ระบบประชาธิปไตย

เป็นระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง โดยยึดหลักการเสียงข้างมาก แต่ไม่ละเมิดเสียงข้างน้อย รวมถึงให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและความยุติธรรม ระบบประชาธิปไตยแบ่งออกได้เป็น 3 ระบบ ดังนี้

• ระบบรัฐสภา

- ประมุขของรัฐ : สามารถเป็นได้ทั้งพระมหากษัตริย์หรือประธานาธิบดี
- หัวหน้าฝ่ายบริหาร : นายกรัฐมนตรี มาจากการเลือกตั้งและการได้รับเสียงข้างมากในรัฐสภา
- การถ่วงดุลอำนาจ : มีการแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย เพื่อถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ
- ตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบรัฐสภา เช่น สหราชอาณาจักร กรีซและไทย

• ระบบประธานาธิบดี

- ประมุขของรัฐและหัวหน้าฝ่ายบริหาร : เป็นบุคคลคนเดียวกัน คือ ประธานาธิบดี โดยมีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน
- การถ่วงดุลอำนาจ : ใช้หลักการแบ่งอำนาจ คือ แต่ละฝ่ายมีอิสระต่อกันในการใช้อำนาจ แต่ขณะเดียวกันก็มีการตรวจสอบอำนาจร่วมด้วย เช่น ประธานาธิบดีมีอำนาจในการใช้สิทธิยับยั้งไม่ลงนามในกฎหมายที่เสนอโดยฝ่ายนิติบัญญัติ
- ตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบประธานาธิบดี เช่น อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ บราซิล และสหรัฐอเมริกา

• ระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา

- ประมุขของรัฐ : ประธานาธิบดี มีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน
- หัวหน้าฝ่ายบริหาร : นายกรัฐมนตรี มีที่มาจากการแต่งตั้งของประธานาธิบดี
- การถ่วงดุลอำนาจ : มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถลงมติไม่ไว้วางใจเพื่อถอดถอนนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารได้ แต่ประธานาธิบดียังคงอยู่ในตำแหน่ง และทำการเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ต่อไป
- ตัวอย่างประเทศที่ใช้ระบบกึ่งประธานาธิบดีกึ่งรัฐสภา เช่น ฝรั่งเศส รัสเซีย และเยอรมนี

ระบอบเผด็จการ

เป็นระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดอยู่ที่บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว โดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง สามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

- **เผด็จการอำนาจนิยมหรือเผด็จการทหาร**

เป็นระบอบที่รัฐบาลควบคุมกิจกรรมทางการเมืองอย่างเข้มงวด โดยรัฐบาลจะใช้อำนาจในการควบคุมสื่อและจำกัดสิทธิในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง แต่ยังคงให้ประชาชนมีเสรีภาพในด้านอื่น ๆ บางส่วน เช่น การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา

- **เผด็จการเบ็ดเสร็จ**

เป็นระบอบที่รัฐบาลควบคุมประชาชนในทุกมิติ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

พัฒนาการการเมืองการปกครองไทย

การเมืองการปกครองของไทยมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ซึ่งแต่ละสมัยก็ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

สมัยสุโขทัย

- **สุโขทัยตอนต้น** ปกครองแบบพ่อปกครองลูก (ปิตุราชาธิปไตย) พระมหากษัตริย์ทรงมีความใกล้ชิดกับราษฎรเปรียบเหมือนพ่อที่คอยดูแลอบรมสั่งสอนลูก
- **สุโขทัยตอนปลาย** เปลี่ยนมาปกครองแบบธรรมราชาในสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย)

สมัยอยุธยา

ปกครองระบอบราชาธิปไตย พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการปกครองและทรงมีฐานะเป็นสมมติเทพแต่ยังคงยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร มาใช้ในการปกครองเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง

- **สมัยอยุธยาตอนต้น** การปกครองส่วนกลางใช้ระบบเสนาบดี 4 ตำแหน่ง เรียกว่า จตุสดมภ์ ประกอบด้วย เวียง วัง คลัง และนา
- **สมัยอยุธยาตอนกลาง** ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปฏิรูปการปกครองโดยรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น และแยกกิจการฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหารออกจากกันอย่างชัดเจน

สมัยธนบุรี

เนื่องจากสมัยธนบุรียังไม่สงบจากสงคราม และต้องเร่งสร้างบ้านเมืองให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น ทำให้นาหลักการปกครองแบบสมัยอยุธยาตอนปลายมาใช้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในอาณาจักร คือ ยังคงใช้ระบบจตุสดมภ์ และมีตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีที่ดูแลฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหาร

สมัยรัตนโกสินทร์

• สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3)

ใช้รูปแบบการปกครองเหมือนสมัยอยุธยา แต่มีการปรับปรุงการปกครองบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เช่น รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ชำระกฎหมายตราสามดวง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการตัดสินคดีความมากขึ้น

• สมัยปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัย (รัชกาลที่ 4 - ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475)

เป็นสมัยที่ชาติตะวันตกได้ขยายอิทธิพลมาทางตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น ทำให้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการปกครองเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยตั้งอำนาจบริหารเข้าสู่ศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้ทัดเทียมอารยประเทศ และป้องกันไม่ให้เกิดตะวันตกใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าครอบครองเป็นอาณานิคม

• การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

ในสมัยรัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีกลุ่มคณะราษฎรเป็นผู้นำในการปฏิวัติ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการได้รับแนวคิดด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก รวมถึงปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของโลกและของไทย ทำให้ประเทศไทยนับแต่นั้นมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ

“วิธีที่ดีที่สุดในการทำนายอนาคตของเรา
ก็คือการสร้างมันขึ้นมาด้วยตัวเราเอง”

- ครูกอล์ฟ -

สนใจติววิชาสังคมศึกษาเพิ่มเติม online.smartmathpro.com

